

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU,
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK
31000 Osijek, Europska avenija 24
OIB: 46627536930MB:03014347
Žiro račun:2340009-1110548337 (PBZ)IBAN:HR6723400091110548337
Telefon: **385(031)211-218 Telefaks: **385(031) 211-218
e-mail: gisko@gskos.hr www: www.gskos.unios.hr

ANALIZA STANJA U NARODNIM KNJIŽNICAMA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE ZA 2023. GODINU

Osječko-baranjska županija svojom površinom od 4155 km² pokriva 7,3 % površine Republike Hrvatske, podijeljenom u 42 administrativne jedinice: 7 gradova, 35 općina i 263 naselja. U Županiji živi 258 026 stanovnika¹ (6,6 % stanovništva Republike Hrvatske), što je za skoro 46 000 stanovnika (15 %) manje, te se značajan pad broja stanovnika uvelike odražava i na narodne knjižnice i njezine korisnike.

1. Mreža knjižnica

U Osječko-baranjskoj županiji djeluje 10 narodnih knjižnica, od toga je 7 gradskih (Beli Manastir, Belišće, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Osijek i Valpovo) i 3 općinske (Čepin, Dalj – za općinu Erdut, i Đurđenovac). Knjižničnom djelatnosti obuhvaćeno je ukupno 189 286 stanovnika (73,4 %). Područja

Osnivač narodnih knjižnica su gradovi i općine, dok je osnivač Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Iako *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (NN 17/19, 98/19, 114/22, 36/24), čl. 10 propisuje osnivanje narodne knjižnice i/ili osiguranje knjižnične djelatnosti za sve općine i gradove, u Osječko-baranjskoj županiji od 35 općina, njih 32 to nema. Samostalno ili zajedničko osnivanje narodne knjižnice u općini s više od 3000 stanovnika nema u čak 7 općina (Antunovac, Bilje, Bizovac, Darda, Kneževi Vinogradi, Koška, Semeljci). Bez bilo kakvog oblika knjižnične djelatnosti, tzv. „bijela područja“ u Županiji su najveća oko Osijeka, Đakova i Belog Manastira. Dvije općine imaju osigurane knjižnične usluge putem stacionara (Općina Semeljci i Općina Kneževi Vinogradi), iako organizacijski oblici mreže narodnih knjižnica ne predstavljaju ispunjenje zakonske obveze o osiguranju knjižnične usluge narodne knjižnice. Dok čak 25 općina u Osječko-baranjskoj županiji nemaju niti jedan oblik mreže narodne knjižnice.

U Županiji je ukupno 19 stacionara: Beli Manastir (8), Đakovo (7), Dalj (2), Donji Miholjac (1) i Osijek (1). Stacionari su većinom u školskim knjižnicama i vrtićima, jedan u domu umirovljenika, osim stacionara u Selcima Đakovačkim, Gorjanima i Semeljcima koji su u općinskim prostorima. Knjižničnih stanica nema.

U Županiji jedino Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek ima ogranke, njih 5 koji pokrivaju područje Grada. Ogranak Jug 2 je zbog prokišnjavanja krovišta bio zatvoren od kolovoza 2023.

¹ Popis stanovništva 2021. godine

Prigradska naselja grada Osijeka, iako broje preko 3 000 stanovnika po mjesnom odboru, i dalje su nepokrivena knjižničnim uslugama, posebice Mjesni odbori Tenja, Višnjevac, Josipovac i Cvjetno.

U Općini Bizovac u okviru EU projekta „Čuvarica baštine u srcu Bizovca“, obnovi kurije Normann, planirano je osnivanje i uređenje općinske narodne knjižnice, a čija je realizacija u tijeku.

Knjižnica Centra za kulturu Čepin jedina je nesamostalna narodna knjižnica u Osječko-baranjskoj županiji, knjižnica u sastavu općinskog Centra za kulturu. Aktivnosti Centra pretežno se zasnivaju na aktivnostima i djelovanju knjižnice te rashodi za knjižnicu čine 96,7 % prihoda matične ustanove. Prema Zakonu o knjižnicama (NN 105/97, čl. 53) i Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o knjižnicama (NN 104/00), knjižnica je trebala postati samostalna ustanova do 31. prosinca 2005., a što nije učinjeno u zadanome roku.

Prema Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (NN 103/2021) podjela knjižnica u Osječko-baranjskoj županiji prema tipu je sljedeća:

knjižnica tipa III.: Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

knjižnica tipa V.: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo

knjižnice tipa VI.: Gradska knjižnica Našice

knjižnice tipa VII.: Gradska knjižnica Beli Manastir, Gradska knjižnica i čitaonica Belišće, Gradska knjižnica grada Donjeg Miholjca, Gradska knjižnica i čitaonica Valpovo, knjižnica Centra za kulturu Čepin, Hrvatska knjižnica i čitaonica Đurđenovac, Narodna knjižnica Dalj

2. Prostor i oprema

Sve knjižnice Osječko-baranjske županije imaju prostorne probleme i nemogućnost odgovarajućeg smještaja knjižnične građe.

Ukupno knjižnice u Županiji zauzimaju 6662 m² što je uvećano za 19,95% u odnosu na prošlu godinu (najveća je knjižnica u Osijeku s 3138 m²), od čega je 62 % prostora dostupno korisnicima.

Gradska knjižnica Našice je od 1.5.2023. do kraja godine bila zatvorena za korisnike i selila se u novoobnovljenu Vilu Gröger, u 1.100 m² prenamijenjenih za potrebe Knjižnice. Fond Središnje knjižnice Slovaka u RH još je 2020. izmješten je u Slovački centar za kulturu Našice i organiziran kao izdvojen odjel, ali ne djeluje aktivno kao knjižnična sastavnica i nema uposleno stručno osoblje.

Gradska knjižnica i čitaonica Belišće se od jeseni 2022. nalazi u dijelu novouređene palače Gutmann - "Palej", u 362 m². Prostor knjižnice je neznatno veći od prethodnoga prostora, ali i dalje ne zadovoljava Standarde, nefunkcionalan je i iscjepkan. Prostor i oprema nisu funkcionalno i estetski osmišljeni.

Gradska knjižnica grada Donjeg Miholjca se u prosincu 2022. godine, nakon godinu i pol dana, preselila u obnovljeni i uvećani prostor stare knjižnice (za podignutu galeriju). Iako bi preporučena veličina knjižničnog prostora prema broju stanovnika trebala biti veća od sadašnjih 323 m², dobrom organizacijom prostora postignut je dojam većega prostora.

Gradska knjižnica Beli Manastir djeluje u 414 m². To prema Standardima zadovoljava propisane uvjete jer se uzima u obzir samo kriterij broja stanovnika, ali s obzirom na veličinu fonda, raznovrsnost knjižničnih zbirki te specifičnost prostora u kojemu djeluje i usluge koje Knjižnica obavlja, nedostatak prostor uočljiv je već pri samom ulazu u knjižnicu. Iako je još 2017. godine predstavljen idejni projekt "Nova gradska knjižnica (obnova starog mlina)" i održano javno savjetovanje, s navedenom se realizacijom stalo.

Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo radi u neuvjetnih 450 m², što ne zadovoljava samo 42 % potrebnoga, propisanoga prostora. Knjižnica je smještena u zgradi Centra za kulturu Đakovo, s knjižnom građom za posudbu smještenu u skučenom prostoru na I. katu (bez pristupa za osobe s invaliditetom i majke s djecom u kolicima). Za zgradu Centra za kulturu Đakovo u 2023. je Gradu Đakovu odobren EU projekt "Energetska obnova zgrade Centra za kulturu Đakovo" (CZK) kroz poziv Energetska obnova javnih zgrada u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. U isto vrijeme, aktivirale su se pripreme oko prijave projekta uređenja kuće Reichsman (zaštićeno kulturno dobro) za potrebe knjižnice.

Gradska knjižnica i čitaonica Valpovo prostorom i opremom zadovoljava potrebe organizacije građe i usluga za 74 %, iako je prostor u dosta lošem stanju i trebala bi mu detaljna obnova.

Sve tri općinske knjižnice djeluju u skučenim i po Standardima premalim prostorima. Prostorno je najmanja **Narodna knjižnica Dalj**, koja djeluje u sklopu Društvenoga doma u Dalju u svega 104 m², a što čini samo 38 % Standardima propisane kvadrature. Prostor je neprimjeren, bez čitaonice, zasebnih odjela i spremišta.

Iako je posljednjih nekoliko godina preuređena i s dodatnim spremištima opremljena, **Knjižnica Centra za kulturu Čepin** djeluje u 261 m² i zadovoljava samo 54 % Standardima propisane površine.

U istoj, premaloj kvadraturi u prostoru općine već duže od dvadeset godina djeluje i **Hrvatska knjižnica i čitaonica Đurđenovac**, u 147 m² te zadovoljava samo 55 % Standardima propisane površine, bez dodatnih spremišta i zasebno formiranih odjela.

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, središnja (matična) javna/narodna knjižnica grada Osijeka i Osječko-baranjske županije i središnja (matična) sveučilišna/znanstvena knjižnica Sveučilišta u Osijeku, djeluje u nenamjenskoj i nefunkcionalnoj zgradi već duže od 65 godina. Iako još od 70-ih godina ima problem nedostatka prostora, on posljednjih godina u velikoj mjeri ograničavajuće djeluje na redovan rad i poslovanje. Razvojem usluga i zbirki, raznovrsnošću i obimom građe, sve se više pokazuje, sada već goruća potreba za adekvatnim zatvorenim/depozitarnim spremištem veličine od najmanje 800m², jer su trenutna pretrpana i nedostatna (jedno se nalazi u sveučilišnom kampusu, a drugo na Vinkovačkoj 63d-spremište dijeljeno s Ukopom).

Problem prostora Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek trebao se djelomično riješiti izgradnjom nove sveučilišne knjižnice, međutim 2015. je položen kamen temeljac, do 2018. je izgrađena betonska konstrukcija i trenutno radovi stoje. Kako je završetak radova još uvijek neizvjestan, Knjižnica je i dalje prisiljena pronalaziti nova, privremena rješenja za svoj svakodnevni rad. Još uvijek je nepoznato rješavanje problema smještaja gradske knjižnice, budući je zgrada u kojoj se Knjižnica nalazi u vlasništvu Sveučilišta. Ako gradska knjižnica ostaje pri sveučilišnoj, u prostoru kampusa, nužno je otvaranje Ogranaka u centru grada, budući da trenutna mreža ogranaka ne pokriva cijelo područje grada (udaljenost buduće knjižnice od Ogranaka Retfala je čak 5 km, od Ogranaka Industrijska četvrt 3,3 km, Ogranak Jug 2 km, dok je Ogranak Novi grad udaljen samo 1,5 km, a Donji grad ni 1 km). Ako će gradska knjižnica biti samostalna i na drugoj lokaciji nužno se uskladiti sa Standardima i smjestiti knjižnicu na frekventnoj i građanima lako dostupnoj lokaciji u središtu grada.

Analizirajući opremu u knjižnicama Osječko-baranjske županije, knjižnice većinom zadovoljavaju brojem mjesta za rad korisnika, kao i računalnom opremom za potrebe knjižničnih djelatnika i računala za korisnike. Opremu trenutno ne zadovoljava jedino knjižnica u Našicama, koja je u postupku renoviranja i u trenutnom prostoru nema ni čitaonicu.

Knjižnica Centra za kulturu Čepin ima osobno računalo s dodatnom opremom za slijepe i slabovidne osobe, elektroničkim povećalom. Gradska knjižnica Beli Manastir ima 3 elektronička povećala za slijepe i slabovidne osobe, a jedno ima i Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek.

Hrvatska knjižnica i čitaonica Đurđenovac još uvijek nema mrežnu stranicu, dok je Narodna knjižnica Dalj u 2022. podigla svoju mrežnu stranicu s osnovnim podacima.

Knjižnice u županiji ne sudjeluju međusobno u izgradnji jedinstvenoga skupnog kataloga, a za svoje poslovanje koriste tri različita knjižnična programa: Crolist, Metel i Zaki. Automatizirano poslovanje i nikakav knjižnični program nemaju dvije općinske knjižnice (Dalj i Đurđenovac, što je 20 % u OBŽ, a 9 % na razini RH). Navedenim su općinama izneseni prijedlozi strategije razvoja informatizacije knjižnica, no bez većega uspjeha.

3. Fond knjižnice

Sve knjižnice raspolažu velikim i sadržajno kvalitetnim zbirkama knjižnične građe od ukupno 1 152 242 sv. (a od toga 978 623 sv. knjiga), no veliki je problem nedostatak prostora za smještaj te građe, tako da se samo 61 % od ukupnog broja knjiga nalazi u otvorenom pristupu. Najmanje otvorenog pristupa zbirkama imaju dvije knjižnice, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (48 % sv. knjiga u otvorenom pristupu) i Gradska knjižnica Beli Manastir (52 %). Najveći pristup zbirkama imaju korisnici Hrvatske knjižnice i čitaonice Đurđenovac i Narodne knjižnice Dalj, gdje su sve knjige u otvorenom pristupu (jer su premale i ni nemaju spremište) i Gradska knjižnica i čitaonica Valpovo gdje je 91 % građe u otvorenom pristupu.

U fondu staru građu nastalu do 1850. godine imaju samo Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (49 sv. knjiga) i Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo (7). Građa Gradske i sveučilišne knjižnice registrirana je kao kulturno dobro, dok je za građu Gradske knjižnice i čitaonice Đakovo pokrenut postupak (predano je stručno mišljenje Razvojne matične službe u NSK).

Veličina knjižničnog fonda u odnosu na broj stanovnika je zadovoljavajuća. Malo ispod prosjeka je knjižnica Đurđenovac.

Plan nabave s obzirom na broj stanovnika (potencijalnih korisnika) najviše je ispunjen u knjižnici u Belom Manastiru (92 %) koji posebno nabavljaju građu i za manjinsku knjižnicu, a u prosjeku se kreće od 27 % do 41 %, dok je ispod prosjeka plan nabave u Dalju (10 %).

U Osječko-baranjskoj županiji ukupno je nabavljeno 18.033 naslova u 24.687 sv. knjiga, što potvrđuje trend pada nabave unatrag nekoliko godina.

Ministarstvo kulture i medija mjeru otkupa knjiga za narodne knjižnice u 2023. godine provodilo je po novom modelu, kao pilot projekt, sukladno Uvjetima Javnog poziva, kriterijima i tijeku realizacije. Prema novom modelu otkupa, knjižnice nabavljaju građu kupovinom, na temelju iskazanih interesa za otkup knjiga, uvrštenih na popis A i popis B. Otkupom Ministarstva kulture i medija kupljeno je 4702 naslova u 4745 primjeraka u vrijednosti od 128.500,00 €, od čega otkup za županijsku matičnu knjižnicu iznosi 55.000,00 €. Otkup iznosi 26,1 % (jednako u odnosu na prošlu godinu) i čini velik postotak u nabavi knjižne građe svih knjižnica Županije. Najviši udio otkupa u ukupnoj nabavi iznosi kako slijedi: knjižnice u Đurđencu (75,4 %), Valpovu i Čepinu (51,5 %), Našicama (49,9 %), Belišću (35,6 %), Donjem Miholjcu (30,1 %), Dalju (29,2 %), Belom Manastiru (24 %), Đakovu (20,3%) i Osijeku (2,5 %).

Bez obzira na promjene načina nabave vezane uz otkup Ministarstva kulture i medija, struktura po načinima nabave je u omjerima kao i prethodnih godina.

U ukupnoj godišnjoj nabavi kupnjom je pribavljeno 49,6 % naslova, a 62,6 % svezaka knjiga. Kupovinom najviše nabavljaju građu knjižnice u Đakovu (79,1 %), Belom Manastiru (71,8 %) i Dalju (70,8 %).

Nabava i zastupljenost periodike je nedovoljna i tu su odstupanja od Standarda najveća, čemu je više razloga: ograničena sredstva za nabavu, nedostatan prostor za smještaj građe, nepostojanje čitaoničkog prostora, mogućnost otvorenog pristupa velikom broju naslova periodike preko HRČKA, ali i nedovoljan broj kvalitetnih naslova serijskih publikacija. Nemaju

sve knjižnice inventarizirane časopise i novine, stoga se podaci u tabličnim prikazima iskazuju u uslugama i korištenju pod brojem neinventariziranih naslova periodike koji se daju na korištenje u čitaonici (primjerice i Donji Miholjac). Periodiku opće nemaju knjižnice Đurđenovcu i Dalju.

Narodne knjižnice u svom fondu trebaju imati neknjižnu građu čija zastupljenost ovisi o nabavnoj politici svake pojedine knjižnice. Potiče se nabava neknjižne građe za zavičajne zbirke. Najveći postotak neknjižne građe u odnosu na ostatak fonda imaju knjižnice u Osijeku, Belom Manastiru i Našicama. Knjižnica u Đurđenovcu uopće nema neknjižnu građu. Knjižnice u Belom Manastiru, Đurđenovcu i Dalju nemaju u fondu zbirku igračaka.

Knjižnice Osječko-baranjske županije imaju u svojim zavičajnim zbirkama 11.573 svezaka građe (najveća je u Osijeku).

Posebna vrijednost u fondovima Osječko-baranjske županije su i tri zbirke središnjih knjižnica nacionalnih manjina koje broje ukupno 20.819 jedinica građe.

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, jedina kao središnja županijska matična knjižnica posjeduje fond digitalizirane građe i redovno digitalizira građu unutar vlastite institucije.

4. Članstvo

Osječko-baranjska županija broji ukupno 21 188 aktivnih korisnika u knjižnicama, od čega je 3502 novoupisanih korisnika te uočavam blagi pad u odnosu na prošlogodišnje statističke podatke.

Broj upisane djece je konstantan (24,8 % korisnika su djeca do 14 godina), a najviše je upisanih odraslih korisnika (59,2 %).

Postotak aktivnih korisnika u odnosu na potencijalne korisnike iznosi 11 %. Kako je novim Standardima povećan postotak obuhvata stanovništva (s 15 % na 18 %), a zabilježen je pad broja stanovnika u Osječko-baranjskoj županiji prema posljednjem Popisu stanovništva 2021., postotak učlanjenih korisnika je konstantan. Zabilježen je trend blagog povećanja broja korisnika u narodnim knjižnicama u odnosu na prethodnu godinu.

Broj aktivnih korisnika kreće se između 5-16 %. Najviše je učlanjenih u knjižnici u Belom Manastiru (18 %) i Đakovu (13 %), dok je u Đurđenovcu obuhvat stanovnika (5 %), ali navedena je knjižnica u siječnju 2023. (kao i prethodna 4 mjeseca u 2022.) bila zatvorena zbog dugotrajnog bolovanja djelatnice. Mali je obuhvat stanovnika i u Našicama, ali je i ta knjižnica od 1.5.2023. bila zatvorena za korisnike zbog velike revizije i preseljenja u drugi prostor.

U knjižnici u Čepinu članarina je besplatna za stanovnike Općine, koja sufinancira besplatan upis u knjižnicu za korisnike, po dolasku u knjižnicu. Općine Marijanci, Magadenovac i Viljevo financiraju godišnje članarine za svoje mještane koji se u Mjesecu hrvatske knjige dođu učlaniti u Gradsku knjižnicu grada Donjeg Miholjca. Ostale knjižnice imaju besplatan upis za pojedine kategorije korisnika ili u povremenim akcijama za sve, ali bez sufinanciranih troškova od strane osnivača.

5. Posudba i korištenje knjižnice

Posudba u narodnim knjižnicama Osječko-baranjske županije već drugu godinu za redom opada i iznosi 345.849 posudbi.

Glavninu posudbe (90 %) čini posudba izvan knjižnice i to najviše posudba knjiga. Tri knjižnice imaju posudbu e-knjiga (Osijek, Đakovo i Našice), koja čini mali udio 0,7 % u ukupnom broju posudbe izvan knjižnice.

Po populaciji koju knjižnica treba uslužiti, najveću posudbu imaju Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek i Gradska knjižnica Beli Manastir koje zadovoljavaju preporučeni godišnji obrtaj fonda 2 puta po stanovniku grada/općine.

U 2023. uspješno je realizirano 710 zahtjeva međuknjižnične posudbe, dok je broj upita bio 781. Najveći broj međuknjižničnih posudbi 513 (72 %) odradila je Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, kao najveća i središnja matična knjižnica Osječko-baranjske županije. Uslugu međuknjižnične posudbe nisu koristile knjižnice u Đurđenovcu, Dalju i Čepinu.

Broj fizičkih posjeta knjižnica je u padu, a svake se godine smanjuje i udio fizičkih posjeta u ukupnom broju posjeta knjižnici (iznosi 14 %), a sukladno tomu, udio virtualnih posjeta knjižnicama raste. Knjižnica u Đurđenovcu nema ni mrežnu stranicu, ni knjižnični katalog što uzrokuje manji indeks posjeta knjižnici. Najveći broj posjeta knjižnici po populaciji koju knjižnica treba uslužiti imaju Osijek, Čepin, Beli Manastir i Đakovo.

S obzirom na postojeće uvjete, otvorenost knjižnica je zadovoljavajuća. Knjižnice koje rade manje (81 % - 86 % propisanog Standarda), ali opravdano, zbog nedovoljnog i minimalnog broja djelatnika (Donji Miholjac, Belišće, Đurđenovac i Dalj).

U online referentnoj usluzi knjižničara iz hrvatskih narodnih knjižnica Pitajte knjižničara sudjeluje samo Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek.

6. Aktivnosti

Knjižnice Osječko-baranjske županije su u 2023. godini provele 1192 knjižnična događanja za 28 271 posjetitelja. Čak 64,5 % aktivnosti koje se provode u knjižnicama su aktivnosti za djecu i mlade. Knjižnice sada već uobičajeno imaju i virtualna događanja te su aktivne na društvenim mrežama (najviše Facebook) i YouTube profilima. U statistici nisu posebno brojani posjeti društvenim mrežama.

Knjižnice su i dalje razvijale niz online usluga (posudba e-knjiga, rezervacije građe, produžavanje, uclanjivanje), usluge dostave knjige starijim i nemoćnim osobama na kućnu adresu (usluga je proširena na osobe COVID pozitivne ili u samoizolaciji) (Osijek, Našice, Donji Miholjac, Beli Manastir).

Aktivnosti koje provode knjižnice uglavnom financiraju same iz vlastitih sredstava i djelomično sufinancirano javim pozivima Ministarstva kulture i medija i Osječko-baranjske županije.

Korisničko pohadanje knjižničnih događanja po populaciji koju knjižnica treba uslužiti je najviše u Đakovu i Čepinu.

7. Djelatnici

Broj osoblja u narodnim knjižnicama Osječko-baranjske županije se povećao u odnosu na prošlu godinu i sada iznosi 95, od čega je 76 knjižnično osoblje. Standardima se udovoljava preporučeni omjer stručnog i ostalog osoblja (1:5).

Jedino je u knjižnici u Belom Manastiru broj djelatnika zadovoljavajući. Ostale knjižnice rade s minimalnim brojem stručnih djelatnika. Iako Standardi propisuju da narodna knjižnica treba imati najmanje dva stručna knjižničarska djelatnika, dvije općinske knjižnice, Dalj i Đurđenovac, još uvijek rade samo s jednom knjižničarkom-ravnateljicom, iako knjižnica u Dalju ima zaposleno i nestručno osoblje. U knjižnici u Valpovu je problem s v.d. ravnateljem još od 1996. (zaposlenik Grada Valpova), iz vremena dok je knjižnica bila u sastavu, te knjižnica iako je samostalna, u potpunosti ne djeluje kao takva. U travnju 2024. raspisan je novi

natječaj za ravnatelja, a čiji izbor još nije završen. U knjižnici sve stručne poslove obavlja knjižničarka.

Gradska knjižnica Našice još od 2020. nema stručnog knjižničarskog djelatnika za poslove vođenja središnje knjižnice za nacionalne manjine, Središnju knjižnicu Slovaka u Našicama, radno mjesto do tada financirano sredstvima Ministarstva kulture i medija RH.

Iako je većina stručnih skupova bila u virtualnom okruženju, nastavilo se s cjeloživotnim obrazovanjem, uz minimalna financijska ulaganja. U ukupnim rashodima knjižnice troškovi edukacije čine Standardima propisanih 1 % samo u jednoj knjižnici (knjižnici Centra za kulturu Čepin). U tri se knjižnice ne izdvajaju financijska sredstva za stručno usavršavanje knjižničnog osoblja (Valpovo, Đurđenovac, Dalj).

Broj sati stručnog usavršavanja knjižničnog osoblja je na razini prošlogodišnjih (54 je knjižničara prikupilo 1453 sati stručnog usavršavanja), a najviše u Osijeku, Našicama, Čepinu, Donjem Miholjcu i Belom Manastiru.

8. Proračun i troškovi

Narodne knjižnice Osječko-baranjske županije najviše se financiraju iz sredstava osnivača (između 75 % i 86 %). Gradska i sveučilišna knjižnica je specifična po pitanju financiranja, jer joj je osnivač Sveučilište koje financira rad knjižnice u iznosu od 49 %, dok se u narodnu djelatnost ubrajaju financiranje Grada (25 %), Ministarstva kulture i medija RH, vlastiti prihodi i ostali izvori.

Županija je u 2023. sudjelovala u financiranju narodnih knjižnica u prosjeku sa 1300 € – 1600 €, većinom za nabavu građe, ali čak pet knjižnica u Županiji nije tražilo financijsku pomoć Županije.

Ministarstvo kulture i medija RH osigurava u prosjeku 12-25 % financijskih sredstava za rad knjižnica Osječko-baranjske županije. Ministarstvo najviše financira knjižnicu u Osijeku, Đurđencu, Belom Manastiru i Donjem Miholjcu.

Nabavu knjižne građe sufinancira Ministarstvo kulture i medija RH s 60-99 %. Znatno je to uvećanje uslijed pilot projekta otkupa knjiga za narodne knjižnice u kojemu su knjižnice od Ministarstva dobila sredstva, a same kupovale građu. Osnivači osiguravaju prosječno 15-39 % sredstava. Još uvijek osnivači knjižnica ne izdvajaju dovoljno sredstava za sufinanciranje nabave građe. Najveći je udio osnivača u sufinanciranju nabave građe u Đakovu (40 %), Dalju (29 %) i Belom Manastiru (27 %). Osnivač Gradske knjižnice i čitaonice Valpovo sufinancira nabavu građe sa samo 6 % sredstava u ukupnoj nabavi. Općina Đurđenovac kao osnivač Hrvatske knjižnice i čitaonice Đurđenovac, već dugi niz godina ne izdvaja posebno sredstva za nabavu građe, već se minimalno sudjelovanje pokriva sredstvima Ministarstva kulture i medija RH (otkup i javni poziv). Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek osnivač Sveučilište ne izdvaja posebno sredstva za nabavu knjižne građe.

U ukupnim rashodima za nabavu građe troši se u prosjeku 9-29 %, najviše u knjižnici u Belišću i Đurđencu, a najmanje u knjižnici u Osijeku. Na osobni dohodak odlazi 42-73 % rashoda, a najmanje čine troškovi edukacije knjižničnog osoblja, 0,16-1,13 %, iako tri knjižnice uopće ne troše sredstva za stručno usavršavanje (Valpovo, Đurđenovac i Dalj).

9. Zaključno

Na cjelokupan razvoj knjižnične djelatnosti u Županiji već duži niz godina uvelike utječe intenzivan gubitak stanovništva i nepovoljna starosna struktura (sve veći udio starog stanovništva, a sve manji broj djece), te nezaposlenost i siromaštvo. Još uvijek je najveći

problem Županije veliko područje nepokriveno knjižničnim uslugama, za čije se rješavanje ne pronalazi povoljno ekonomsko rješenje.

Županijsku mrežu narodnih knjižnica za područje Osječko-baranjske županije potrebno je uspostaviti na nekoliko razina, a s obzirom na broj naselja gustoću naseljenosti i postojeću mrežu stacionarnih narodnih knjižnica.

Prioritetno bi trebalo mrežom narodnih knjižnica obuhvati područje grada Osijeka s naseljenošću većom od 3000 stanovnika (zbog nedovoljne pokrivenosti područja oko Osijeka djelatnošću stacionarnih knjižnica) što bi obuhvatilo ogranke Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek u Mjesnim odborima Tenja, Višnjevac, Josipovac, Cvjetno i Sarvaš.

S obzirom na prometnu nepovezanost i strukturu stanovništva, trebalo bi pokrenuti knjižničnu djelatnost u širem području grada Osijeka Općine s više od 3000 stanovnika koje bi Zakonom trebale imati samostalnu narodnu knjižnicu ili posebnim ugovorom s Gradskom i sveučilišnom knjižnicom Osijek osigurati osnivanje podružnice na svojem području, a to su općine Općina Antunovac, Bilje, Bizovac, Darda, Koška. Općina Kneževi Vinogradi koja je teritorijalno i strateški bliža području Belog Manastira, ako neće samostalno osnivati narodnu knjižnicu, preporuka je posebnim ugovorom djelatnost narodne knjižnice osigurati osnivanjem podružnice Gradske knjižnice Beli Manastir. Jednako tako, općina Semeljci koja je bliža Gradskoj knjižnici i čitaonici Đakovo može u suradnji s njima osnovati narodnu knjižnicu na području svoje Općine.

Kako prostorna udaljenost do gradskih tj. općinskih knjižnica nije velika, razvoj bibliobusne službe na području Županije bi bio potencijalno rješenje, za čiju je realizaciju potrebna suradnja općina, Županije, Matične knjižnice i Ministarstva kulture i medija RH.

Bibliobusom bi se obuhvatile navedene općine, kao i općine s manje od 3000 stanovnika koje bi posebnim ugovorom obavljanje djelatnosti narodne knjižnice povjerile županijskoj matičnoj knjižnici – Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, a što bi osigurali uslugom pokretne knjižnice.

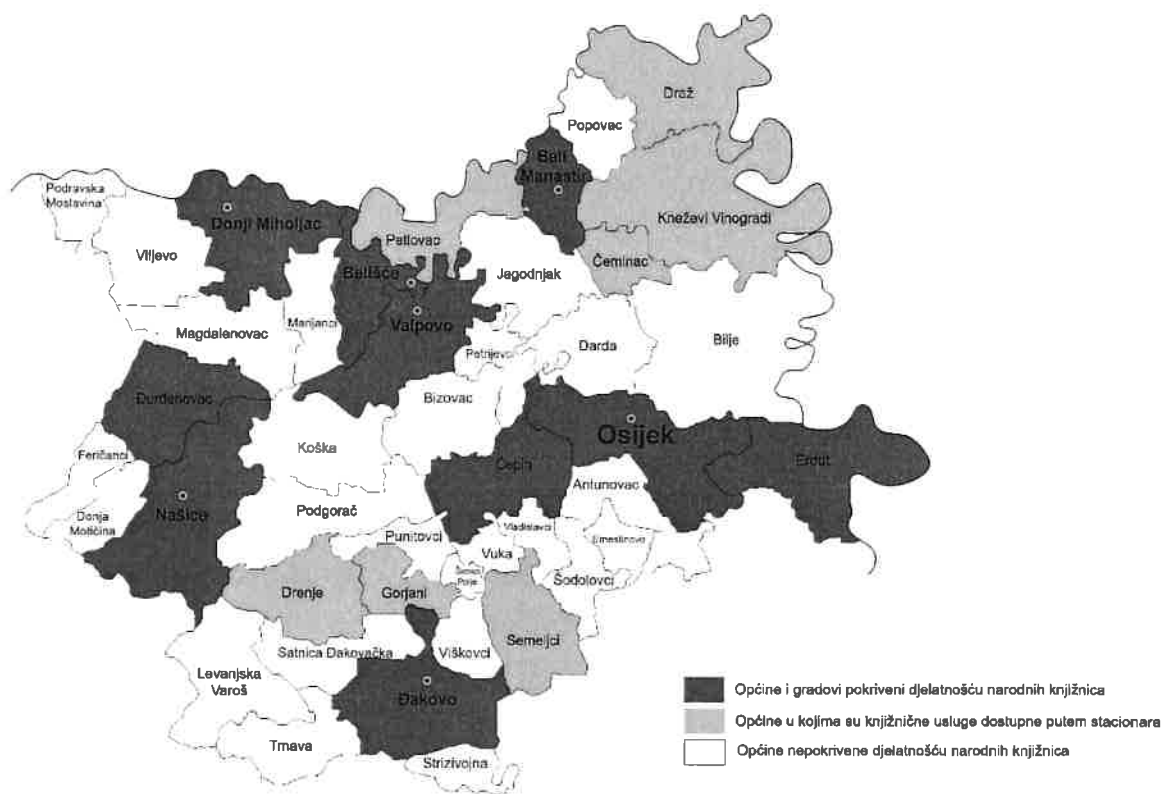
U skladu s Programom razvoja mreže pokretnih knjižnica u Republici Hrvatskoj : od 2023. do 2032., strateškog dokumenta Ministarstvo kulture i medija RH kojim se određuje smjer razvoja pokretnih knjižnica i način njegove realizacije, kao i Planom razvoja mreže bibliobusnih usluga za Osječko-baranjsku županiju, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek kao županijska matična narodna knjižnica prijavit će se na najavljeni poziv za nabavku bibliobusa a s ciljem osnivanja županijske bibliobusne službe.

U postojećoj mreži narodnih knjižnica u Županiji, većina se knjižnica još uvijek bori s nedostatkom prostora za smještaj građe i organizaciju knjižnične djelatnosti i svakodnevnih aktivnosti. Knjižnice su smještene u neuvjetnim, skučenim i starim zgradama. Iako su se neke zgrade obnavljale, knjižnice izmještale i proširivale, veličinu knjižnice propisanu Standardima zadovoljava jedino Gradska knjižnica Našice.

U više manjih knjižnica problem je nedostatak stručnog knjižničnog osoblja, što se izravno odražava na otvorenost knjižnice (nemogućnost zamjene za bolovanje, zatvaranje odjela, puno stručnih poslova obavlja jedna osoba) i dostupnost usluge u lokalnoj sredini.

Središnje knjižnice nacionalnih manjina dio su programa narodnih knjižnica te osiguravaju knjižnične usluge i građu za pripadnike nacionalnih manjina, djelujući u skladu sa Standardom za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, u knjižničnom sustavu Osječko-baranjske županije njih su tri: Središnja knjižnica Mađara u Belom Manastiru; Središnja knjižnica Slovaka u Našicama i Središnja knjižnica Austrijanaca (Austrijska čitaonica) u Osijeku. Sukladno načelu inkluzivnosti, osiguravaju knjižnične usluge za sve vrste, kategorije i dobi stanovništva svoga područja, a u skladu s IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice (2022.).

Knjižnice svojim raznovrsnim programskim aktivnostima, bez obzira na nedostatke u kadrovskom i prostornom smislu, vrlo dobro ispunjavaju zahtjeve lokalne zajednice i teže razvoju prema suvremenoj narodnoj knjižnici, centralnom informacijskom i kulturnom središtu. Iako statistički pokazatelji ne pokazuju preveliki rast ni broja korisnika, ni posudbe, u njima se ne vidi trud i kreativnost knjižničara koji su osmišljavali i provodili različite programe i usluge.

U Osijeku, svibanj 2024.

Dr. sc. Marijana Špoljarić Kizivat,
viša knjižničarka

M. Špoljarić Kizivat

